

Birinci Dünya Savaşı'nda Harp Vurgunculuğuna Bir Örnek: 14 Vagon Şeker Meselesi

Şeyma Nur ÖZDEN

Dr., Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Ordu, Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3421-2653>

ROR ID: <https://ror.org/04r0hn449>

seymanurozden@odu.edu.tr

Atıf Bilgisi

ÖZDEN, Şeyma Nur. "Birinci Dünya Savaşı'nda Harp Vurgunculuğuna Bir Örnek: 14 Vagon Şeker Meselesi". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 53 (Bahar 2025), 165-182.

Geliş Tarihi	12.05.2025
Kabul Tarihi	05.06.2025
Yayın Tarihi	12.07.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	tkidergisii@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı boyunca Osmanlı Hükümeti temel gıda maddelerini temin etmekte büyük sıkıntılar yaşadı. Bunun temel nedeni erkek nüfusun askere alınmasından dolayı üretimdeki azalma ve savaş halinde olunan ülkelerden ithalat yapılamamasıydı. Bu durum ülke genelinde kıtlığa yol açtığı gibi, bu gıda maddelerinin karaborsada yüksek fiyatlarla satılmasına neden oldu. Özellikle ülkede şeker sanayisi olmadığı için bu temel gıda maddesi tamamen ithal ediliyordu. Bu nedenle savaş boyunca ülkede şeker kıtlığı sürdü. Savaşın başlarında kilosu 9 kuruşa satılan şekerin fiyatı kara borsada 300 kuruşa kadar yükseldi. Savaş sonunda ortaya çıkan 14 vagon şeker meselesi bu gıda maddesinde yapılan vurgunculuğa güzel bir örnekti. Eski Maarif Nazırı Şükrü Bey'in ortağı olduğu şirket 14 vagon şeker getirdi. Gümrük işlemleri devam ederken şekerlerin Alman askeri heyetine ait olduğuna dair resmi evrakla müracaat edilerek teslim alınmak istendi. Durumdan şüphelenen gümrük görevlileri gerekli tedbirleri alarak 14 vagon şekerin kanuna aykırı şekilde kaçırılmasını engelledi. Bunun üzerine Şükrü Bey ve ortakları gerekli yasal belgelerle müracaat ederek, 14 bin lira gümrük vergisini ödeyip şekerleri teslim aldı. İlk teşebbüste başarılı olunsaydı gümrük vergisi ödmeden, kanuni yaptırımlara takılmadan şekerler kara borsada satılarak büyük bir vurgunculuk yapılacaktı. Bu durum mahkemeye taşınsa da, sadece şekerlerin belirlenen yasal fiyat üzerinden satılması sağlandı.

*Anahtar Kelimeler**14 Vagon, Şeker, I. Dünya Savaşı.*

War Profiteering In The Ottoman Empire During World War I: The 14 Wagons Of Sugar Case

Şeyma Nur ÖZDEN

Dr., Ordu University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Ordu
Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3421-2653>

ROR ID: <https://ror.org/04r0hn449>

seymanurozden@odu.edu.tr

Citation

ÖZDEN, Şeyma Nur. "War Profiteering In The Ottoman Empire During World War I:
The 14 Wagons Of Sugar Case". *The Journal of Turkish Studies*, 53 (Spring 2025), 165-182.

Date of Submission	12.05.2025
Date of Acceptance	05.06.2025
Date of Publication	12.07.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	tkidergisii@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

ABSTRACT

Throughout World War I, the Ottoman government faced significant difficulties in procuring basic foodstuffs. The primary reasons for this were the decline in agricultural production due to the conscription of the male population and the inability to import goods from countries with which the Empire was at war. These challenges not only led to widespread shortages across the country but also caused these essential goods to be sold on the black market at exorbitant prices. Sugar, in particular, became a critical issue, as the Empire had no domestic sugar industry and was entirely dependent on imports. Consequently, sugar scarcity persisted throughout the war. While the price of sugar at the beginning of the conflict was 9 kuruş per kilogram, it rose as high as 300 kuruş on the black market. A notable example of profiteering during this period was the so-called "14 wagons of sugar" incident, which emerged at the war's end. A company, in which former Minister of Education Şükrü Bey was a partner, imported 14 wagons of sugar. While customs procedures were still ongoing, the company attempted to retrieve the sugar by submitting official documents claiming it belonged to the German military delegation. However, customs officials, suspecting foul play, took necessary precautions and prevented the illicit removal of the sugar in violation of legal procedures. Subsequently, Şükrü Bey and his partners applied with the proper documentation and paid the required customs duty of 14,000 liras to obtain the sugar legally. Had their initial attempt succeeded, the sugar would have been sold on the black market without paying customs duties or facing legal consequences, resulting in substantial profiteering. Although the matter was brought to court, the outcome merely ensured that the sugar was sold at the legally regulated price.

*Keywords**14 Wagons, Sugar, World War I.*

Giriş

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı yönetimi halkın ihtiyaç duyduğu buğday, pirinç, şeker ve çay gibi temel gıda maddelerini karşılamada oldukça zorlandı.¹ Bunun en önemli nedenleri erkek nüfusun önemli bir kısmının askere alınmasından dolayı üretimdeki azalma ve düşman ülkelerden yapılan ithalatın durması sonucu tedarik zincirinde yaşanan daralmaydı. Bu durum halkın ihtiyaç duyduğu temel gıda maddelerinde büyük bir kıtlığın yaşanmasına neden oldu.² Savaş süresince yaşanan bu kıtlık sonucu halk ihtiyaç duyduğu temel gıda maddelerine ulaşamamaya başladı. Bu durum ise karaborsanın doğmasını sağladı. Halkın karşı karşıya kaldığı karaborsanın yayılmasında İttihat ve Terakki iktidarının kendi zenginini yaratma çabasının da önemli rolü oldu. Şeker, yağ, pirinç, bulgur gibi temel gıdaların dağıtımının İttihat ve Terakki'ye yakın olan kişilerin tekeline geçmesine göz yumulması, bu ürünlerin fahiş fiyatlarla satılmasına yol açtı. Böylece partiye yakın olan zengin bir sınıf oluşturuldu. Savaş döneminde yapılan vurgunculuk iddialarında özellikle İaşe Nazırı Kara Kemal ve askeri levazım başkanı İsmail Hakkı Paşa'nın isimleri öne çıkıyordu.³

Birinci Dünya Savaşı'nda Şeker Kıtlığı

Temel ihtiyaç maddelerinden biri olan şeker sadece gıda maddesi olarak değil, ilaç yapımında da kullanılıyordu. Osmanlı Devleti'nde şekerin tamamen ülke dışından ihraç edilmesi bu gıda maddesini çok daha değerli yapıyordu. Özellikle savaş zamanlarında insanlar şekerli kıtlığa ve hastalıklara karşı direnmek için önemli bir besin olarak görüyor ve ihtiyaç duyuyorlardı.⁴ Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce şeker ihtiyacının

¹ Vedat Eldem, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 7.

² Büşra Karataş, "Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke Döneminde İstanbul'un İaşesi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2, 2013, s. 98.

³ Şafak Altun, *Olay ve Kişilerle Popüler Ekonomi Sözlüğü*, Platin Yayınevi, İstanbul 2007, s. 43. "harp zenginleri" diye isimlendirilen bu zengin sınıf hakkında 1918 yılı başında İstanbul basınında köşe yazıları yazılmaya başlandı. Daha geniş bilgi için bkz. Nevim Tüzün, "Birinci Dünya Savaşı Süresince Ortaya Çıkan Harp Zenginlerinin Sabah, Tanin ve Vakit Gazetelerine Yansımaları" *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C. 5, S. 2, Ağustos 2019, s. 375-392.

⁴ Taylan Esin, "El-Gasib Habibullah: Savaş, Şeker ve Milli İktisat (1914-1918)", *Kebikeç-İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, S. 44, 2017, s. 25-26.

büyük kısmını Avusturya'dan tedarik ediyordu. Ancak Osmanlı Devleti'nin savaşa katılması ile birlikte Sırbistan üzerinden şeker ithalatı imkansız hale geldiği için bir süre İtalya'dan şeker ihtiyacı karşılandı. İtalya'nın düşman safında savaşa katılmasıyla birlikte bu devletten de şeker ithalatı durdu. Şeker tedarikindeki bu sıkıntı ancak Sırbistan'ın yenilmesi üzerine, Avusturya ile demiryolu bağlantısı tekrar kurularak ithalatın başlamasıyla kısmen giderilebildi. Avusturya ile ticaretin tekrar başlamasıyla birlikte İttihat ve Terakki'nin iâşe problemini çözmek amacıyla partiye yakın bazı tüccarlara ithalat yapmaları için vagon tahsis etmesi, birçok gıda maddesinde olduğu gibi şeker tedarikinde de yolsuzlukların yaşanmasına neden oldu⁵

Şeker, Birinci Dünya Savaş süresince kıtlığın en fazla hissedildiği temel gıda maddelerinden biri haline geldi. Bu durum şekerde önlenemez, anormal bir fiyat artışını da beraberinde getirdi. Öyle ki Osmanlı-Rus çatışması başlar başlamaz 24 saat içerisinde şekerin fiyatı 3,5 kuruştan 10 kuruşa yükseldi. Her ne kadar Şehremini Cemil Bey anormal fiyat artışını engellemek için şeker fiyatına narh koyarak, okkası 5 kuruşa sabitlemeye çalışsa da bu önlem karşısında tüccar elindeki malı saklayarak el altından fahiş fiyatlarla satmaya başladı.⁶ Bunun üzerine şehremaneti tüccarın getireceği malın yarısını esnafa dağıtması şartıyla diğer yarısını serbestçe satmasına izin verdiğini açıkladı. Ancak esnafın bu malı peşin alacak parası olmadığı için araya Heyet-i Mahsusa-i Ticariyye girdi. Heyet tüccardan peşin aldığı şekerî Esnaf Cemiyeti aracılığı ile bakkala veresiye dağıttı. Bu durum Şubat 1915'e kadar devam etti. İtalya'nın savaşa girmesi ile birlikte az miktarda yapılan şeker ithalatı tamamen durdu. Bu arada hükümetin çıkardığı kanun-i muvakkatla şehremanetine tüccarın ve esnafın elindeki şekere el koyarak belirlenen fiyattan satma yetkisi verildi. Böylece şekerin serbest satışı yasaklanarak hane başına belirlenen miktarda karne ile dağıtımına başlandı. Fakat hükümetin çıkardığı bu geçici şeker mevzuatının Meclis-i Mebusan'dan geçmemesi üzerine şeker satışı tekrar serbest bırakıldı. Sonuç olarak şekerin kıyyesi 70 kuruşa kadar yükseldi.⁷

⁵ Ergül Ballı, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında İttihat ve Terakki'nin Şeker Politikası", *Uluslararası Birinci Dünya Savaşı'nın 100. Yılı Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C.2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2017, s. 126-127.

⁶ Zafer Toprak, *Türkiye'de Milli İktisat (1908-1918)*, Doğan Kitap, İstanbul, 2012, s. 471-472.

⁷ Zafer Toprak, *İttihat-Terakki ve Cihan Harbi-Savaş Ekonomisi ve Türkiye'de Devletçilik (1914-1918)*, Homer Kitapevi, İstanbul, 2003, s. 131; Erdal Korkmaz, "Birinci Dünya

Halkın zaruri ihtiyaçlarını tedarik etmek üzere İstanbul Şehremanetine 500 bin lira borç verilmesi hususundaki teklifin 10 Şubat 1917’de ayan meclisinde görüşülmesi esnasında Şükrü Paşa’nın⁸ “Yalnız Şehremaneti, şekeri ahaliye 9 kuruşa tevzi ediyor ki, zannederim bundan aşağıya buraya maledilemez. Mamafih, dışarıda 60 kuruşa satılıyor.” sözlerine Ahmet Rıza Bey,⁹ “bendeniz Avrupa’dan esna-yı avdetimde Viyana’dan geçerken rüfeka-yı muhterememizden Viyana Sefiri Hüseyin Hilmi Paşa Hazretleri, İstanbul’a beher kıyyesi 3 kuruş 10 paradan 800 vagon şeker yolladım buyurmuşlardı. Biz burada 3 kuruşa şeker yemedik. Beher kıyyesi 9 kuruş olarak şeker tevziatı da pek az devam etti.”¹⁰ Cümleleriyle cevap verdi. Ahmet Rıza Bey’in bu sözleri şeker dağıtımında yapılan vurgunculuğu özetler mahiyetteydi.

14 Vagon Şeker Meselesinin Ortaya Çıkması

Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna doğru gazetelerde, harp zamanında yapılan vurgunculuklarla alakalı haberler yoğun şekilde çıkmaya başladı. Bu haberlere bakıldığında yapılan soygunun boyutları daha iyi anlaşılıyordu.¹¹ Özellikle tamamı yurt dışından devlet eliyle ihraç edilen şeker de yapılan soygun devasa boyutlardaydı. Harbin sonuna doğru gündeme gelen “14 Vagon Şeker” meselesi bu vurgunculuğa güzel bir örnek teşkil ediyordu. Aslında bu olay, şekerin kilosunun 9 kuruşlardan 300 kuruşlara nasıl çıktığının hikayesiydi. Mesele, Tasvîr-i Efkâr Gazetesi’nde, Antep Mebusu Fazıl Bey’in seçim bölgesine göndermek üzere 2 vagon şekeri satın alıp İstanbul piyasasında satarak vurgunculuk yapması haberi ile ortaya çıktı. Bu haberi

Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti’nde Karaborsa”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 66, Bahar 2020, s. 256-257.

⁸ Şura-yı Devlet’te çeşitli görevlerde bulunan İbrahim Şükrü Paşa Suriye Valiliği (1906) ve Şam Vali Vekilliği yaptı. 30 Nisan 1912’de Ayan Meclisi üyeliğine atandı. 1918’de vefat etti. Bkz. *Türk Parlamento Tarihi I. Ve II. Meşrutiyet*, C. II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları s. 165.

⁹ Ayan Meclisi üyelerinden Ali Bey’in oğlu olan Ahmet Rıza Bey, Jön Türklerin önde gelen isimlerinden biridir. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin düşüncelerini yaymak üzere Avrupa’da Meşveret isminde bir gazete çıkaran Ahmet Rıza Bey, II: Meşrutiyet’in ilanıyla İstanbul’dan mebus seçildi ve Meclis-i Mebusan Başkanlığına getirildi. Daha sonra İttihatçılarla görüş ayrılıklarına düşen Ahmet Rıza Bey, 1912’de Meclis-i Ayan üyeliğine atandı. Bkz. *Türk Parlamento Tarihi I. Ve II. Meşrutiyet*, C. II, s.203-204.

¹⁰ *Meclis-i Ayan Zabıt Ceridesi*, C. I, Devre: 3, (28 Kanun-i sani 1332 (1916), s. 393.

¹¹ “Yine harp zenginleri” *Sabah*, 21 Nisan 1334/1918.

okuyan Divaniye Mebusu Ali Haydar Mithat Bey,¹² Tasvîr-i Efkâr'a oldukça trajik ifadeler içeren bir mektup gönderdi. Ali Haydar Mithat Bey mektubunda bir tarafta milletin vatanı uğruna sınır boylarında kanını dökerek canını verdiğini, diğer tarafta ise geride kalanların açlık ve fakirlikle boğuştuğunu ancak tüm bu fedakarlığa karşı bazı kişilerin bu durumdan istifade ederek halkı soyup, açlığa ve sefaletle sürüklediğini iddia ediyordu. Bu soygunun bazı nüfuslu kişiler marifetiyle yapıldığını belirten Mithat Bey "14 Vagon Şeker Meselesini" ortaya atıyordu. Mithat Bey'in aktardığına göre; İzmir'e sevk olunmak üzere İstanbul'a 15 vagon şeker gönderildi. Bunların 14 vagonu Alman komisyonuna ait olduğuna dair bir belge ile gönderilmişti. Durumdan şüphelenen gümrük memurları Alman komisyonuna telefon ederek böyle bir siparişte bulunup bulunmadıklarını sordu. Komisyon böyle bir siparişte bulunmadıklarını bildirince şekere el konuldu. Ancak ertesi günü nüfuslu birisi müdahale ederek bu şekeri aldırdı. Böylece 14 vagon şeker İstanbul piyasasında satılarak iki yüz seksen sekiz bin lira haksız kazanç elde edildi. Mithat Bey bu nüfuslu kişinin tutuklanması ve vurguncuların gerekli kanuni cezaya çarptırılmaları gerektiğini belirterek hükümeti görevle çağırıyordu.¹³

Ali Haydar Bey'in mektubunda bahsettiği 14 vagon şekeri gümrükten kurtaran nüfuslu zat kim idi? Özellikle bu soru kamuoyunu meşgul etmeye başladı. İstanbul'da şeker ticaretiyle uğraşan tüccar arasında bu soru, rahatsızlık yaratmıştı. Herkes birbirine şüphe ile bakıyordu.¹⁴ Eski Maarif Nazırı Şükrü Bey¹⁵ de bu sorudan oldukça rahatsız olan tüccarlardan biriydi. Çünkü Şükrü Bey'in ortağı olduğu şirket, tam da bu dönemde 14 vagon şeker ithal etmişti. Şükrü Bey, Ali Haydar Bey'e bir mektup yazarak, bugüne kadar ithal ettikleri şekerlerin kanuna uygun şekilde getirildiğini ve bunun incelemeye açık olduğunu belirtti. Ali Haydar Bey'e yaptığı ithamlarıyla

¹² Ünlü sadrazam Mithat Paşa'nın oğlu olan Ali Haydar Mithat Bey, 1914 seçimlerinde Divaniye mebusu olarak seçildi. Bkz. *Türk Parlamento Tarihi I. Ve II. Meşrutiyet*, C. II, s. 289.

¹³ *Tasvîr-i Efkâr*, 25 Temmuz 1334/1918.

¹⁴ *Sabah*, 6 Ağustos 1334/1918.

¹⁵ Ahmet Şükrü Bey II. Meşrutiyet döneminde en uzun süre Maarif Nazırlığı yapan kişiydi. 24 Ocak 1913'de başladığı Maarif Nazırlığı görevini 9 Aralık 1917'ye kadar sürdürdü. Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon Valisi olarak görev yapan Şükrü Bey 1926'da İzmir suikastına karıştığı iddiasıyla yargılanarak idam edildi. Bkz. Mehmet Salih Erkek, "II. Meşrutiyet Dönemi Maarif Nazırları" *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 28, S. 2, 2013, s. 398 .

kendisini mi kastettiğini soran Şükrü Bey, eğer öyle ise hukuki yollara başvuracağını bildirdi. Ali Haydar Bey bir telgrafla bu soruya cevap vererek, bu zatın ismini kendisinin de bilmediğini, artık bu ismi ortaya çıkarmanın resmi makamların görevi olduğunu ifade etti.¹⁶

Gelişmeler basının ilgisinin daha fazla bu meseleye yönelmesine neden oldu. Vakıf Gazetesinin özel olarak yaptığı araştırmaya göre; 14 vagon şeker İzmir'e gönderilmek üzere ithal eden Şükrü Bey'in de ortağı olduğu şirketti. Şekerler gümrüğe geldiğinde bunların Alman Askeri heyetine ait olduğu bildirildi. Bu durumda gümrük vergisinden muaf tutulması gerekiyordu. Ancak gümrük müdürlüğü gelen şekerlerin Alman askeri heyetine ait olduğuna dair Alman büyükelçiliğinden belge getirilmesini talep etti. Birkaç gün sonra şekerleri gümrükten almak için tekrar müracaat edildi. Fakat önceden Alman askeri heyetine ait olduğu bildirilen şekerlerin bu defa Ahmet Şükrü Bey'in de ortağı olduğu şirkete ait olduğuna dair Şükrü Bey'in imzasıyla gümrük idaresine bir beyanname getirildi. Beyanname usule uygun bir şekilde düzenlenmişti. Bu nedenle gümrük vergisi ödendikten sonra şekerler teslim edildi. Bu araştırmadan anlaşıldığı üzere Şükrü Bey usulü dairesinde bu şekerleri teslim almıştı. Ancak cevaplanması gereken bazı sorular vardı. İlk etapta neden bu şekerlerin Alman askeri heyetine ait olduğu bildirilmişti? Şükrü Bey olaya karışmadan önce şekerleri gümrükten talep eden zat kimdi? Bu 14 Vagon şeker İzmir'e gönderilmek üzere 10 Temmuz 1918'de ithal edilmişti. 14 vagon şeker gerçekten İzmir'e gönderildi mi? Yoksa fahiş fiyatlarla İstanbul dahilinde mi satıldı? Tüm bu soruların cevapları hükümetçe başlatılan soruşturma sonucunda ortaya çıkacaktı.¹⁷

R e s m i T a h k i k a t

Cevap bekleyen tüm bu sorular, meselenin hâlâ tartışmaya açık olduğunu ve ilerleyen süreçte daha fazla değerlendirme gerektireceğini ortaya koyuyordu.¹⁸ Basının konuyu sürekli gündemde tutması üzerine hükümet meselenin aydınlatılması için resmi tahkikat başlattı. Yapılan tahkikatın basına yansıdığı kadarıyla olay iki safhada meydana gelmişti. İlk safhada; 10 Temmuz 1334/1918'de Alman İrsalat-ı Resmîye İdaresi aracılığıyla ve İzmir Vilayeti

¹⁶ Vakıf, 5 Ağustos 1334/1918; Vakıf, 6 Ağustos 1334/1918; Sabah, 6 Ağustos 1334/1918.

¹⁷ Vakıf, 6 Ağustos 1334/1918.

¹⁸ Sabah, 9 Ağustos 1334/1918.

adına 14 Vagon- 182.551 kilo şeker geldi. Şekerler resmi muamele için gümrükte bekletildi. Bir gün sonra kimliği bilinmeyen şahıslar tarafından resmi mühür taşıyan evraklarla müracaat edilerek şekerlerin Alman Heyet-i Islahiye-i Askeriye Levazım İdaresi'ne ait olduğu bildirilerek, gümrük vergisi ödenmeksizin teslim alınmak istendi. Evrakları inceleyen Muayene-i Askeriye Heyeti ve gümrük memurları durumdan şüphelenerek şekerlerin tahliyesini durdurdu. Yapılan inceleme sonucunda şekerlerin Alman Heyet-i Islahiye-i Askeriye'sine ait olmadığı tespit edildi. Kimliği henüz tespit edilmemiş olan bu kişiler eğer teşebbüslerinde başarılı olsalardı, 1.400 lira gümrük vergisi ödemeden şekerleri teslim alacaklardı. Ayrıca İaşe Müdürüyeti Umumiyesi'nin haberi olmayacağı için, hükümetçe konulan tedbirlere uymadan şekerleri İstanbul'da karaborsada fahiş fiyatlarla satıp büyük vurgunculuk yapacaklardı. Şekerleri Alman Heyet-i Islahiye-i Askeriye'si adına çıkarmaya muvaffak olamayınca ikinci safhaya geçildi. Bu defa Eski Maarif Nazırı Şükrü Bey'in ortağı olduğu şirket devreye girerek, 137.113 kuruş gümrük vergisini ödeyip, usulüne uygun şekilde şekerleri teslim aldı.¹⁹

Gerçekten de Ali Haydar Mithat Bey'in mektubu 25 Temmuz'da Tezvir-i Efkâr'da yayınlanınca bizzat Talat Paşa, gümrük müdürlüğünden gerekli tahkikatın yapılarak hazırlanacak raporun kendisine gönderilmesini istemişti.²⁰ Vergi Baş Müfettişi Behçet Bey tarafından hazırlanan rapor gazetelerin verdiği bilgileri doğrular mahiyetteydi. 10 Temmuz'da Sirkeci'ye Alman resmi irsalatıyla İzmir Vilayetine gönderilmek üzere, 14 vagon-182.501 kilo şeker geldi. Bu şeker evrakların tamamlanması için gümrükte beklediği bir sırada, daha önce bazı devlet hizmetlerinde bulunmuş ancak artık ticaretle uğraşan Sabur Sami Bey²¹, Gümrük Müdürlüğü'ne müracaat ederek şekerlerle

¹⁹ *Vakit*, 7 Ağustos 1334/1918; 14 vagon şeker komisyonculukla uğraşan Samuel Avidor, kardeşi Marko Avidor ve Sabur Sami Bey tarafından Viyana'dan gönderilmişti. Avidor kardeşler Edirneli Musevilerdi. Bu iki kardeş Şükrü Bey'in dostları olarak tanınıyorlardı. Samuel Avador, savaş nedeniyle askeri hizmete çağrıldığı için alelacele Viyana'ya iltica etmişti. Bkz. *Vakit* 8 Ağustos 1334/1918.

²⁰ *Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi*, BEO-4526-339414/1.

²¹ 1883'de Kayseri'de dünyaya gelen Sami Bey 1904'te Mülkiye Mektebi Yüksek kısmından mezun oldu. Devlet hizmetinde birçok göreve getirildikten sonra 1914'te Teke (Antalya) Mutasarrıflığına atandı. Geçirdiği bir soruşturma nedeniyle memuriyet hayatından çekilen Sami Bey ticarete atılarak 1930'lu yıllarda Türkiye'nin sayılı zenginlerinden biri haline geldi., Ahmet Kısa, "Müstakil Teke (Antalya) Mutasarrıfı Sabur Sami Bey (Draz) ve Faaliyetleri (24 Ağustos 1914-17 Nisan 1916)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 39, S. 68, 2020, s. 477-479.

alakalı gümrükçe yapılacak resmi işlemlerle ilgili bilgi aldı. Bu durum gümrük memurlarının durumdan şüphelenmesine ve teyakkuza geçmesine neden oldu. Bir süre sonra Alman Heyet-i İslahiyesi Levazım Riyaseti mührünü taşıyan belgelerle gelen kişiler şekerlerin Heyet-i İslahiye Levazım idaresine ait olduğu iddia edilerek malı teslim almak istedi. Gümrük memurları gelen kişilerin bu idare ile alakalarının olmadığını anlayarak hemen Muayene-i Askeriye Amirliği ile irtibata geçti. Bu sırada gümrükte bulunan ve Harbiye Nezareti adına muayene-i askeriye memuru olan Binbaşı Salih Bey getirilen resmi evrağa el koyarak vagonların başına nöbetçi asker koydurdu. Yapılan tahkikattan şekerlerin Alman Heyet-i İslahiye Levazım İdaresine ait olmadığı anlaşıldı. Kimlikleri bilinmeyen bu kişiler, bir şekilde Alman Levazım İdaresi'ne ait olan resmi belgeleri ele geçirerek 14 vagon şeker gümrük vergisi ödemeden ve İaşe Müdüriyet-i Umumiyesi'nin haberi olmadan kaçırmak istemişlerdi.²²

Gümrük memurlarının uyanık davranması sonucu bu vurgunculuğa engel olunmuştu. Bu kişiler şekerleri kaçıramayacaklarını anlayınca olaya başka bir şekil vermek istediler. 12 Temmuz'da Vizbank memuru, ordinolarla beraber gümrüğe müracaat ederek şekerleri teslim almak istedi. Ancak bu kişi gümrükte bu banka adına işlem yapmaya yetkili kişi değildi. Bu nedenle gümrükçe asıl yetkili kişinin müracaat etmesi istendi. Ertesi günü bankanın Ahmet Şükrü Bey ve ortakları adına 14 vagon şeker teslim almak istediği bildirilerek, resmî belgeler eksiksiz şekilde ibraz edildi. Böylece gazetelerin de aktardığı gibi olayın ikinci safhası gerçekleşti.²³

Binbaşı Salih Bey, 14 Temmuz'da durumu bir raporla Harbiye Nezaretine bildirmişti. Salih Bey raporunda, Alman Heyet-i Askeriyesi adına gelen tüm vagonları teslim ve tahliyesinden sorumlu olan Alman subayını ve yardımcısını şahsen tanıdığını, bu nedenle üçüncü bir şahsın şeker vagonlarını teslim almak için müracaatından şüphelendiğini ve resmi evrağı ele geçirmek için önce tahliyeye müsaade ettiğini bildiriyordu. Salih Bey, resmi evrak teslim edilip ilk vagonlardan bir çuval şeker indirilince hemen tahliyeyi durdurarak vagonları gözetim altına aldırdı. Salih Bey " Cihet-i aidiyeti meydanda olan bu on dört vagon şeker heyet-i muhtereme-i askeriye namına gümrükten kaçırmak ve hazine-i devleti mutazarrır etmek ve memleket dahilinde esasen

²² *Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi*, BEO-4526-339414/4.

²³ *Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi*, BEO-4526-339414/4.

mevcut bulunan şeker ihtikarını derece-i nihayesine çıkarmaya tavassut ve gayret etmek pek cüretkarane bir teşebbüs" sözleriyle olayı değerlendiriyordu.²⁴

Şekerlerin ilk etapta Heyet-i Askeriye-i Islahiye'ye ait resmi evrakla alınmak istenmesi, bu kurumdaki birkaç memurunda işin içerisinde olduğunu gösteriyordu. Şekerleri ithal edenlerden Sabur Sami Bey'in askeriyedeki nüfusunu bunun için kullandığı iddia ediliyordu.²⁵ Konuyla ilgili olarak Vakıf Gazetesi muhabiri Heyet-i Islahiye Divan-ı Harp reisi ile görüşerek bilgi istedi. Divan-ı Harp Reisinin verdiği bilgiye göre, gazeteler 14 vagon şeker işine Heyet-i Islahiye'nin karıştığından bahseder etmez heyet reisi General Von Linke tahkikat başlattı. Yapılan tahkikata göre heyet refakatindeki bir Türk memur, heyet içerisinde yer alan Alman katibine mühürlenmesi için 10 kadar tezkere verdi. Tezkereler Türkçe idi ve katip Türkçe bilmiyordu. Bu evrak içerisinde şekerlerin Alman Askeri Heyeti'ne ait olduğuna dair evrakta vardı. Katip Türk memuru tanıdığı ve ona güvendiği için evrakları mühürledi. Bu Türk memurla ilgili Alman Divan-ı Harbi bir şey yapamayacağından dolayı gerekenin yapılması için tahkikat evrağı Harbiye Nezareti'ne gönderildi.²⁶

M a h k e m e S ü r e c i

İşe Meclisi Reisi İstanbul Mebusu Fethi Bey'in yaptığı açıklamaya göre; 14 vagon şekere, istenilen belgelerin zamanında teslim edilmemesi üzerine İşe Meclisi'nce el konulmuştu. Bu şekerler İşe Meclisi'nce kilosu 75 kuruştan piyasada satılacaktı.²⁷ Vakıf Gazetesi'nin haberine göre; meselenin ilk safhasında şekerlerin gayri kanuni bir şekilde kaçırılmak istenmesinin bir suç teşkil edip etmediği savcılıkça incelenmeliydi. Bu nedenle Gümrük Müdürlüğü'nün raporunu talep eden Sadrazam Talat Paşa, raporu okuduktan

²⁴ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, BEO-4526-339414/7.

²⁵ Vakıf, 8 Ağustos 1334/1918.

²⁶ Vakıf, 11 Ağustos 1334/1918.

²⁷ Fethi bey İşe meclisinin müdahaleleri sonucunda piyasada şekerin kilosunun 300 kuruştan 150 kuruşa düştüğünü ve kendilerinin başından beri yetkileri çerçevesinde meselenin takipçisi olduklarını ifade ediyordu. Vakıf, 9 Ağustos 1334/1918, Vakıf, 10 Ağustos 1334/1918, Vakıf Gazetesinin haberine göre hastanelerde kullanılmak üzere İstanbul'a 6 vagon şeker gelmiş ve bu şekerler kilosu 20 kuruşa mal edilmişti. Vakıf, 13 Ağustos 1334/1918.

sonra gereğinin yapılması için İaşe Meclisi'ne gönderdi. İaşe Meclisi de bu konuda gerekli incelemenin yapılması için raporu adliyeyle iletti.²⁸

Ancak tüm bu gelişmelere rağmen şekerlerin 10 vagonunun bizzat sahipleri tarafından piyasa fiyatı ile satıldığı söylentileri büyük bir şaşkınlığa neden oldu. Gazete, Fethi Bey'e müracaat ederek bu konuda izahat istedi. Fethi Bey ise İaşe Meclisi'nin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirerek şekerlere tedbir koyduğunu, fakat bunların başında bekleme sorumluluğunun zabıtaya ait olduğunu söyledi. Haliyle kanuna aykırı şekilde satılıp satılmadığına bakmanın zabıtaya ait bir görev olduğunu ifade etti. Bunun üzerine gazete Polis Müdürlüğü'ne başvurarak bilgi aldı. Polis Müdürlüğü ise şekerlere tedbir konulması hakkında İaşe Meclisi'nce kendilerine herhangi bir yazının gelmediğini, bu nedenle ticari bir faaliyete müdahale etmek için ellerinde hiçbir yetkinin olmadığını bildirdi. Gazete bu gelişme ile ilgili olarak; yıllardır devam eden kanuna aykırı faaliyetlere kendilerini alıştırıldıklarını "fakat Efkâr-ı Umumiye'nin gözü önünde 14 vagon şeker işi içindeki yolsuzluklar teşhir edildikten ve iş nihayet kanuni mecraya girdikten sonra şekerin sahipleri bunu istedikleri fiyata satmaya cesaret etmişlerse, bu memleketteki hükümete çok az ehemmiyet veriyorlar ve hele Efkâr-ı Umumiye'yi hiçe sayıyorlar demektir." yorumunu yapıyordu.²⁹ İaşe Meclisi'nin tedbir koymasına rağmen şekerlerin mal sahipleri tarafından satılması açık bir suç teşkil edecekti.³⁰

Nihayetinde gazetelerin konuyu sürekli gündemde tutması ve yetkilileri göreve çağırması sonuç verdi. Meselenin ilk safhasının aydınlatılması ve suç tespit edilirse suçluların cezalandırılması için İstanbul Başsavcılığı harekete geçti. İaşe Meclisi'nin gönderdiği rapordan hareketle soruşturma başlatıldı.³¹ Artık mesele adli bir sürece girdiği için basın bir süre gelişmeleri sessizce takip etmekle yetindi.³²

Bu arada mal sahiplerinin şekerlerin kilosunu 120 kuruşa mal ettiklerini ileri sürerek İaşe Meclisi'nin belirlemiş olduğu 70 kuruşa satmayı reddetmeleri üzerine İaşe Müdürüyeti adına Harbiye Nezareti Hukuk Müşavirliği

²⁸ *Vakit*, 10 Ağustos 1334/1918.

²⁹ *Vakit*, 11 Ağustos 1334/1918.

³⁰ *Vakit*, 12 Ağustos 1334/1918.

³¹ *Vakit*, 13 Ağustos 1334/1918; *Zaman*, 15 Ağustos 1334/1918; *Vakit*, 18 Ağustos 1334/1918.

³² *Vakit*, 18 Ağustos 1334/1918.

tarafından, 20 Haziran tarihli kararnameye aykırı hareket edildiği gerekçesiyle 14 Ağustos'ta Eminönü Sulh Mahkemesi'ne başvuruldu.³³ Ancak 18 Ağustos'ta İaşe Nezareti'nin kuruluşuyla ilgili kararnamenin yürürlüğe girmesiyle İaşe Meclisi'nin yetki ve sorumlulukları bu nezarete devredilmiş oluyordu.³⁴ Böylece İaşe Meclisi'nin varlığı hukuken sona ermiş oldu. Ahmet Şükrü Bey'in de katıldığı dava 25 Ağustos'ta görüldü. Şükrü Bey ve ortağı Nuri Aziz Bey adına müdafaa yapan avukat Saadetin Ferit Bey; İaşe Müdüriyeti'nin artık lağvedildiğini ve yerine İaşe Nezareti'nin kurulduğunu,³⁵ haliyle artık olmayan bir kurum adına bu davanın görülemeyeceğini, şirketin muhtemelen şekerler hakkında yeni nezaretle bir taahhütte bulunacağını, bunun müvekkillerinin hukuki hakkı olduğunu savundu. Bu savunma üzerine sulh hakimi Yusuf Nuri Bey davanın ertelenmesine karar verdi.³⁶

Söz konusu dava 14 Eylül'de tekrar ertelenerek³⁷ nihai karar ancak 8 Ekim'de verilebildi. İaşe Meclisi'nin 20 Haziran tarihli kararname ile hem tüccarın maliyetini göz önünde bulundurarak, hem de vurgunculuğa engel olmak için şekerin kilosunun 64 kuruşa satılmasını zorunlu tutmuştu. Avukat Sadettin Bey, şirketin söz konusu 14 vagon şekerini bu kararname yayınlanmadan önce satın aldığını ve İstanbul'a sevk ettiğini iddia ederek, bu nedenden dolayı söz konusu kararname yayınlanmadan önce yürürlükte olan satış serbestisinin müvekkilleri için de geçerli olmasını talep etti. Mahkemeye şekerlerin kilosunun 14 Mark'a mal edildiği tespit edildi. Tüm bu iddiaları değerlendiren hakim Yusuf Nuri Bey, Şükrü Bey ve ortaklarının 20 Haziran tarihli kararnamenin uygulanmasından sorumlu olduklarına karar verdi.³⁸

Mahkemenin kararı gereğince şekerler İaşe Meclisi'nin belirlediği fiyattan satılabilecekti. Ancak asıl suç unsuru teşkil eden ilk safha ile ilgili herhangi bir

³³ *Vakit*, 26 Ağustos 1334/1918.

³⁴ *Vakit*, 18 Ağustos 1334/1918; *Vakit*, 19 Ağustos 1334/1918; İaşe Nezareti'nin kuruluşu hakkındaki kararname 30 Temmuz 1918'de kabul edilerek 18 Ağustos 1918'de yürürlüğe girdi. Böylece ülkenin iaşe işlerini düzenleme yetki ve sorumluluğu bu nezarete bırakılmış oldu. Mehmet Aydın, "İaşe Nezareti ve İaşe Nazırları (1918-1919)" *History Studies, Volume, C. 14, S. 4*, November 2022, s. 769.

³⁵ Yeni iaşe kararnamesi ve İaşe Nezareti'nin kurulması ile ilgili kararname 18 Ağustos'ta yayınlanarak yürürlüğe girdi. Bkz. *Sabah*, 18 Ağustos 1334/1918; *Zaman*, 18 Ağustos 1334/1918.

³⁶ *Vakit*, 26 Ağustos 1334/1918.

³⁷ *Vakit*, 15 Eylül 1334/1918.

³⁸ *Vakit*, 8 Teşrin-i evvel 1334/1918; *Sabah*, 9 Teşrin-i evvel 1334/1918.

yaptırım ya da tutuklamanın yapılmadığı anlaşılmaktadır. Oysa gerek resmi raporlardan gerekse basında çıkan haberlerden anlaşıldığı üzere, Şükrü Bey'in de ortağı olduğu şirketin adamlarının sahte evraklarla yetkilileri kandırmaya çalışarak 14 vagon şeker kaçırmaya çalıştıkları açıktır. Muhtemelen Mütareke arifesinde meselenin üzerine gidilmemiş ve bir süre sonra da basın bu konuya ilgisi kaybolmuştur.

Sonuç

14 vagon şeker meselesi, Birinci Dünya Savaşı boyunca yapılan vurgunculuğun boyutlarını anlamak açısından güzel bir örnektir. Bir tarafta Türk evladı savaş meydanlarında canını verirken, geride kalan yakınları, kadını çocuğu açlık ve kıtlıktan kırılırken diğer tarafta hükümete yakın olan tüccarların çeşitli dalaverelerle getirdikleri temel gıda maddelerini kara borsada fahiş fiyatlarla satarak büyük servet sahibi olmaları oldukça trajik bir tabloyu gözler önüne sermektedir. Bu ve benzer olayların Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru ortaya çıkması ise oldukça manidardır. Bunun temel nedeni savaş boyunca uygulanan sansür nedeniyle basın bu gibi olayların üzerine gidememesi ve görevlilerin nüfuzlu kişileri karşlarına almaya cesaret edememeleridir. Ancak savaş sonunda baskı azalınca bu gibi yolsuzluklar ortaya çıkarılabilmıştır. Savaş süresince özellikle hükümete yakın olan bir kesim tüccar, karaborsa ve vurgunculuk sayesinde büyük servet sahibi olmuşlardır. Savaşın olanaksızlıklarından kendi menfaatleri doğrultusunda faydalanan bu kesim Cumhuriyet döneminde ülkenin sayılı zenginleri arasında yerlerini almışlardır. Karaborsa nedeniyle şeker ancak zengin, parası olan kişilerin ulaşabildiği bir gıda maddesi haline gelmiştir. Bu nedenledir ki Cumhuriyet Hükümeti şeker sanayisinin geliştirilmesine ve şeker fabrikalarının kurulmasına oldukça önem vermiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri:

- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi*, BEO-4526-339414/1
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, BEO-4526-339414/4
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, BEO-4526-339414/4
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, BEO-4526-339414/7

Gazeteler:

Tasvîr-i Efkâr

Vakit

Sabah

Zaman

Kitaplar:

Altun Şafak, *Olay ve Kişilerle Popüler Ekonomi Sözlüğü*, Platin Yayınevi, İstanbul 2007.

Eldem Vedat, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

Meclis-i Ayan Zabıt Ceridesi, C. I, Devre: 3, (28 Kanun-i sani 1332 (1916).

Toprak Zafer, *Türkiye'de Milli İktisat (1908-1918)*, Doğan Kitap, İstanbul 2012.

Toprak Zafer, *İttihat-Terakki ve Cihan Harbi-Savaş Ekonomisi ve Türkiye'de Devletçilik (1914-1918)*, Homer Kitapevi, İstanbul 2003.

Türk Parlamento Tarihi I. Ve II. Meşrutiyet, C. II, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları.

Makaleler:

Aydın Mehmet, "İaşe Nezareti ve İaşe Nazırları (1918-1919)", *History Studies*, Volume, C. 14, S. 4, November 2022, s. 767-779.

Ballı Ergül, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında İttihat ve Terakki'nin Şeker Politikası", *Uluslararası Birinci Dünya Savaşı'nın 100. Yılı Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C. 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2017, s. 101-143.

Erkek Mehmet Salih, "II. Meşrutiyet Dönemi Maarif Nazırları", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 28, S. 2, s. 385-416.

Esin Taylan, "El-Gasıb Habibullah: Savaş, Şeker ve Milli İktisat (1914-1918)", *Kebikeç- İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, S. 44, 2017, s. 25, 49.

Karataş Büşra, "Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke Döneminde İstanbul'un İaşesi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2, 2013, s. 97-114.

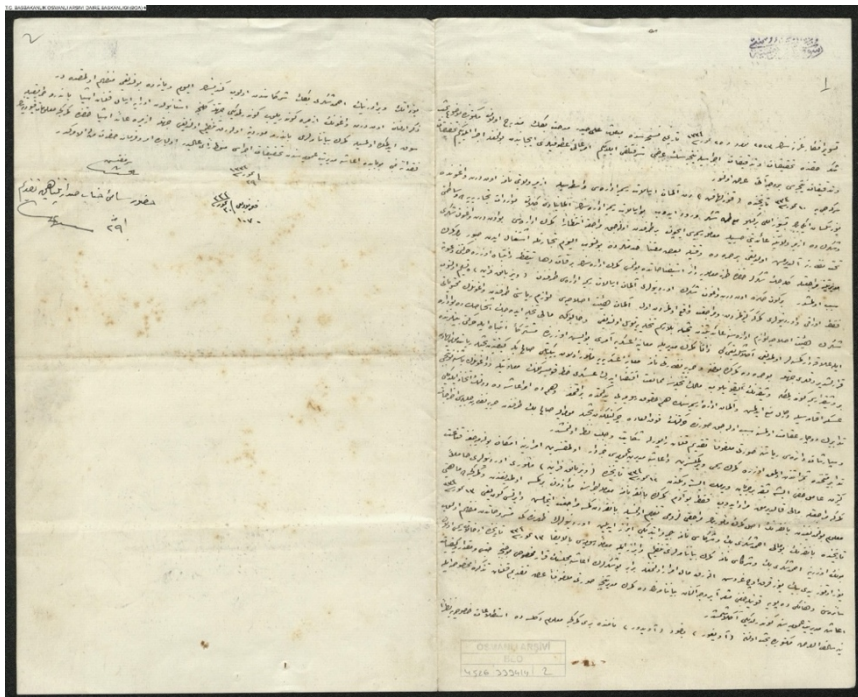
Kısa Ahmet, "Müstakil Teke (Antalya) Mutasarrıfı Sabur Sami Bey (Draz) ve Faaliyetleri (24 Ağustos 1914-17 Nisan 1916)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 39, S. 68, 2020, s. 475-503.

Korkmaz Erdal, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Karaborsa", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 66, Bahar 2020, s. 241-279.

Tüzün Nevim, "Birinci Dünya Savaşı Süresince Ortaya Çıkan Harp Zenginlerinin Sabah, Tanin ve Vakit Gazetelerine Yansımaları", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Ağustos 2019, C. 5, S. 2, s. 375-392.

EKLER

Ek 1

Ek 2

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOL)

حریه نقره رقی اعجابات - سیاحت دهره سی مدینه شمس
 آورلنک کورکوتی تاریخه ایوی حوریت

نقد
 ۷۸۹

حور اولوق لوانت تونلور واسطه سیله انیزولونیه نانه حرره اوردو و تا اؤغوزلر بکدر
 تاریخه سکرجه بواصلت ایشیه ایدی کما کورکوت ده بواده ورت اؤغوزلر شکر
 حیت عکیر لوانت عار اؤغوزلر و کسلیله قیلم ایتکللی بلدیله رکی برتد کوره
 آلم . المانلارده حیت عکیر لوانت نانه و رودایله بالعم اؤغوزلر قیلم
 دهر سولی ملانم " بادمایله " انفا و معارفی شخصاً سیف برالمایه
 باسه جادوسی کهنه حالده بو کورکوت اؤغوزلر ایوی اوجی بر اؤمل اوجی شیا دهرت
 حریفه اندر رکی و تقیه المعی ایوی حیدنه معی ایتیم استایوه سید
 واسطه تقیه کتله ایدی ایلک اؤغوزده بر جلاله میقایلی سقاچه و حال
 حیدر سنی ایلد . ایلک قید صکره ویزبان نانه برکوت رتوایه مراجعه ایدن
 بوزی تبا اندر اجمد سکی اظم و شطرنج نانه جیو ایلک بی ایتو کور
 بر اؤغوزلر سومی داعایه کوریه اعصی تقیه سکی سیاتای قیلم و انزای
 یالیس تقیه اکیل معارفی ایلک ایتکللده شکرلر قدر اولو و دهریه نظدر
 معی ایلد . جرحه عاشیه میدانه اولو بواده ورت اؤغوزلر حیت
 حیدر عکیر نانه لکرده قاجیرمه و خیر اودک متدر ایلد و مکتله اؤغوز
 اسان ملود و نهانه شکر ایتکللی حیت عکیر نانه سکی مدیه جویله اؤغوز
 بیک جوتلایه برتیب حریفه حیت عکیر لوانت ادره سیک مدیه صاحب اولن
 بکی قوللانه آردلایر حیت عکیر لوانت اتریم ایتیم
 دولت مؤره یا تقیه کتله ایتیم

OSMANLI ARŞİVİ
 BEO 1.
 4526 333414 4